Member since 2019
JM14482

Dyskusje / polemiki / recenzje

Izabela Kamińska-Jatczak*

Transwersalna analiza aktywności – znaczące doświadczenie badawcze[1]

„Wszelkie doświadczenie, nawet takie,
w którym zawarte są wnioski wynikające
z długotrwałego procesu dociekań i refleksji,
istnieje w «danym momencie»"
(Dewey 1975: 375).

Abstrakt

Tekst stanowi refleksję nad doświadczeniem badawczym związanym z transwersalną analizą aktywności (TAA). Autorka stara się nadać sens swojemu doświadczeniu tłumaczący jej stosunek do TAA, która stała się dla niej „myślą mistrzowską". Zwraca uwagę na relacyjny wymiar tego doświadczenia, kształtowany w sytuacjach z innymi, oraz na swoje umiejscowienie w określonej kulturze działania. Dopełnieniem rozważań jest zaprezentowanie horyzontu rozumienia TAA, w którym/poprzez który badaczka odczytuje jej sens i przekazuje znaczenie innym.

Słowa kluczowe: transwersalna analiza aktywności, myśl mistrzowska, relacyjny wymiar doświadczenia badawczego, horyzont rozumienia, kultura działania.

Transversal Analysis of Activity – Significant Research Experience

Abstract

The text is a reflection on the research experience related to transversal analysis of activity (TAA). The author tries to make sense of her experience by explaining her attitude towards TAA, which has become a "master thought" for her. She pays attention

* Uniwersytet Łódzki.
Artykuł otrzymano: 14.04.2021; akceptacja: 23.05.2021.

[1] Złożoność doświadczenia badawczego tworzy się w trzech przestrzeniach psychospołecznych: przeżywania, opracowywania doświadczenia powiązanego z nadawaniem mu sensu oraz z jego komunikowaniem (Marynowicz-Hetka 2019: 61; Barbier 2020). Szczególna uwaga w tym tekście zostaje skierowana na relacyjny wymiar tego doświadczenia, w którego konstruowanie zostają włączone znaczenia, jakie dostarcza nam obcowanie z innymi uczestnikami świata społecznego, do którego przynależymy.

https://doi.org/10.18778/2450-4491.13.18

tion to the relational dimension of this experience, shaped in situations with others, and to her location in a specific culture of action. The considerations are complemented by the presentation of the TAA understanding horizon, in which the researcher deciphers its meaning and passes the meaning to others.

Keywords: transversal analysis of activity, master thought, relational dimension of research experience, horizon of understanding, culture of action.

Wstęp

Rozważania, jakie podejmuję w niniejszym tekście, określają transwersalną analizę aktywności (TAA) Jean-Marie Barbiera (2006, 2016a) jako myśl dla mnie mistrzowską. Jako jej odbiorca – „uczeń" – odnalazłam w niej trop, którym postanowiłam podążać (Bauman 2004: 73). Dla mnie takim tropem okazało się dążenie do pojmowalności (*intelligibilité*)[2] (Barbier 2016a: 152–154) aktywności podmiotu działającego[3]. Jak się później okazało w toku gromadzonych doświadczeń badawczych, ów trop stał się na tyle istotny, że zaczął orientować moje myślenie o przedmiocie badania.

Dzielę się z Czytelnikiem refleksją nad własnym doświadczeniem, związanym z uprawianiem dyskursu naukowego inspirowanego TAA w celu poszukiwania sensu tego, czego doświadczyłam. Swoje poszukiwania sytuuję w obrębie relacyj-

[2] Aktywność pojmowalności wpisuje się w ramy działań badawczych (Barbier 2016a: 153). Istotą tej aktywności jest odnajdywanie związków i zależności, jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi elementami działania jednostkowego (por. Barbier 2006: 262). Chodzi o tworzenie/ustanowienie korelacji, które nie istniały wcześniej (tamże: 263–264). Proces pojmowalności działania odnosi się do znaczeń, jakie podmioty przekazują na temat ich aktywności usytuowanych (tamże: 262) i prowadzi do skonstruowania konceptualizacji/interpretacji, która poza nie wykracza (nadaje im sens analityczny ukazujący to, co niezmienne, regularne, partykularne, usytuowane historycznie i społecznie, ukryte dla podmiotu działającego) (por. tamże: 261, 264, 265). Proces pojmowalności aktywności/działania wiąże się z przejściem od znaczeń wyrażanych przez słownictwo działania (tamże: 205–206) – związane z zaangażowaniem w realizację działania usytuowanego, do słownictwa pojmowalności działania, zawierającego pojęcia będące narzędziami służącymi analizie lub interpretacji tychże znaczeń (por. tamże: 208–210). Ważne w tym procesie jest określenie rozumienia charakteryzującego używane pojęcia na podstawie innych znanych pojęć (Barbier 2006: 261). Konceptualizacja wynikającą z procesu pojmowalności aktywności/działania prowadzi do analizy lub interpretacji tego, co istnieje, z pominięciem tego, co pożądane i oczekiwane (tamże: 262).

[3] W moim odczytaniu to oznaczało zrozumienie języka wypowiedzi asystentów rodziny, z którymi prowadziłam badania narracyjne, na podstawie których w 2017 r. powstała praca doktorska pod tytułem *Tożsamość profesjonalna w narracjach asystentów rodziny* (mpis). Badania stały się przyczynkiem do rozwinięcia przeprowadzonej analizy w książce *Aktywność asystentów rodziny. Analiza narracji w ujęciu transwersalnym* (Kamińska-Jatczak 2021). Osiągnięcie poziomu pojmowalności języka asystentów umożliwiało nie tylko opisywanie tego, o czym oni opowiadali za pomocą słownictwa skonstruowanego na wysokim poziomie abstrakcji, ale przede wszystkim wniknięcie w przekazywane przez nich znaczenia na temat przebiegu ich aktywności oraz związków tego procesu z wyrażaniem siebie jako podmiotu działającego. Próbując pojąć wypowiedzi asystentów, namyślałam się w sposób dwoisty: nad aktywnością w wymiarze indywidualnym (szczególnym dla danego podmiotu), ale także w wymiarze antropologicznym pozwalającym wskazać podobieństwa do innych aktywności tego samego typu (nad aktywnością oddziaływania na Drugiego posiadającą określoną choreografię – dynamiczny układ oraz pewien chaotyczny porządek) (por. Barbier 2006: 179).

nego wymiaru doświadczenia badawczego (por. Marynowicz-Hetka 2019: 60–70, 2020), który akcentuje pojmowanie nauki jako wspólnoty naukowej (por. Dewey 1975: 411; Wilkoszewska 2009: 11). Taki punkt widzenia uwypukla tezę, iż wysiłek badawczy w gruncie rzeczy (nawet pomimo braku fizycznej wspólnoty) nigdy nie jest samotniczy:

> (…) najbardziej kreatywne i pełne nowatorskiej inwencji jednostki żyją we wspólnocie i są przez nią ukształtowane w takim samym stopniu, jak ona przez nie (Wilkoszewska 2009: 11).

Z tego punktu widzenia ważne staje się zwrócenie uwagi na przestrzeń, w której badacz transformuje swoje doświadczenie indywidualne. Transformacja indywidualnego doświadczenia badawczego dokonuje się poprzez uczestnictwo w relacjach i sytuacjach tworzonych z innymi uczestnikami świata naukowego. Są to sytuacje, które, z jednej strony, sprzyjają uwspólnianiu doświadczenia (Marynowicz-Hetka 2020), z drugiej strony, wytrącają z określonej ciągłości doświadczenia.

Drugim założeniem, przyjmowanym w podejmowanej refleksji, jest ujmowanie stosunku do teorii, z którą identyfikuje się badacz w zmieniającym się horyzoncie rozumienia (Gadamer 2007: 415), wskazującym na szerokość pola widzenia, z perspektywy którego dokonuje się odczytanie jej sensu:

> W odniesieniu do myślącej świadomości mówimy więc o wąskich horyzontach, o możliwości poszerzania horyzontu, otwieraniu nowych horyzontów itd. (tamże: 415).

Zatem dzielę się z Czytelnikiem swoim obecnym horyzontem rozumienia transwersalnej analizy aktywności, który wiążę z relacyjnym wymiarem mojego doświadczenia badawczego. Rozumienie TAA postrzegam w związku z przepływem intelektualnym zachodzącym w relacji z innymi.

Artykuł jest wyrazem osobistego punktu widzenia na koncepcję TAA, z którą, na różne sposoby, rezonują teksty obecne w tym tomie. Ze względu na konfesyjno-analityczny charakter tekstu (Kafar 2011: 7) są w nim obecne dwa rodzaje narracji: pierwsza z nich wydobywa sens osobistego doświadczenia badawczego poprzez jego rekapitulację, druga – problematyzuje to doświadczenie i nadaje mu wymiar analityczny.

Usytuowanie między różnymi kulturami działania

Sięgnijmy do mojej genealogii intelektualnej. Kiedy zainteresowała mnie transwersalna analiza aktywności, byłam umiejscowiona pomiędzy odmiennymi kulturami działania – socjalnego i naukowego, które niosły ze sobą inne sposoby konstruo-

wania sensu aktywności oddziaływania na rodziny (por. Barbier 2016b). Aktywnością tą zajmowałam się jako praktyk i zamierzałam jej się przyjrzeć badawczo. Jednego z ważnych powodów zainteresowania się twórczością Barbiera, którego teksty okazały się dla mnie „gorące" (por. Kafar 2019: 284), upatruję w tym podwójnym usytuowaniu, o którym nieco opowiem.

Świat praktyki niósł ze sobą kulturę działania[4], w której dawały o sobie znać pewne przyzwyczajenia mentalne, podzielane schematy myślenia, przekładające się na określone sposoby działania (por. Barbier 2016a: 114, 2016b: 15–16). Kultura działania praktycznego, w której uczestniczyłam, była związana z racjonalnością ekonomiczną[5] (por. Kamińska 2013). Oczekiwano ode mnie, bym sprawozdawała przebieg zdarzeń w rodzinach w odniesieniu do osiąganych efektów[6]. Uczestnictwo w tym obszarze działania sprzyjało komunikacji odwołującej się do konkretnych i wymiernych przykładów zadań, osiągnięć, zmian, które można było uznać za efektywne dla procesu wsparcia rodziny. Będąc praktykiem, jednocześnie odczuwałam potrzebę analitycznej dociekliwości, czemu dawałam niekiedy wyraz w sytuacjach przeznaczonych do omawiania pracy z rodzinami, co spotykało się ze zdziwieniem rysującym się na twarzach moich kolegów oraz przełożonych, świadczącym o wykraczaniu poza oczekiwany schemat wypowiedzi, w ramach którego winniśmy pozostawać (Kamińska 2016: 255–256).

Usytuowanie w kulturze działania praktycznego oraz potrzeba pogłębionej refleksji przełożyły się na moją obecność w świecie naukowym. Zdecydowałam się na to, by podjąć badania dotyczące uczestników świata społecznego, którego sama byłam częścią. Moja decyzja była powiązana z ideą tworzenia dyskursu naukowego, który wyrasta z pola praktyki i jest na nie zorientowany, co w pedagogice społecznej znajduje swoje szczególne miejsce, mówiące o jej wymiarze praktycznym (Marynowicz-Hetka 2006: 153–159).

Kiedy rozpoczynałam badania, mojemu myśleniu, intencjonalnie ukierunkowanemu na analizowanie dyskursu o aktywnościach asystentów, towarzyszyły przyzwyczajenia, które nie pozwalały wyjść poza ramy mentalne (por. Barbier 2016b: 17). Próbując myśleć analitycznie, jednocześnie odczuwałam, że to, co przychodzi mi do głowy, w dużej mierze wynika z pewnych schematów interpretacji (ram myślenia), jakie ukształtowały się w moim sposobie „praktycznego" myślenia o aktywności asystentów:

[4] Kultura działania oznacza „formy/sposoby działania w czynie, wspólne danej grupie osób w myśleniu o działaniu, w projektowaniu i prowadzeniu działania, a ogólniej w konstruowaniu sensu wokół nich i nadawaniu im znaczenia" (Barbier 2016b: 16).

[5] Chodzi o racjonalność rozumianą jako bezpośrednia relacja między środkami i osiąganymi celami czy też efektami podejmowanych działań, która zdaje się być przejawem ekonomizacji kultury działania, jaka wytwarza się w instytucjonalnie usytuowanej pracy socjalnej z rodziną (por. Bakic, Diebäcker, Hammer 2007).

[6] Chodziło o relacjonowanie zdarzeń w rodzinach, biorąc pod uwagę stworzony wcześniej plan pracy, zawierający terminarz zadań do wykonania.

> Schematy interpretacji niejako usztywniają doświadczenie, czynią je wprawdzie nieuchronnie skonwencjonalizowanym, ale jednocześnie komunikowalnym. Są wielokrotnie używanymi receptami, dzięki którym mamy na podorędziu środki radzenia sobie z definiowaniem sytuacji, lecz tracimy możliwość spojrzenia na sytuację całkowicie świeżym okiem (nawet, jeśli jesteśmy przekonani, że to właśnie czynimy) (Czyżewski 2010: XV).

Schematy interpretacyjne, które powodowały odczucie niemożności przekroczenia ukształtowanej formy myślenia, były powiązane z kulturą działania praktycznego implikującą myślenie potoczne[7], która orientowała sposób konstruowania sensu. Jednocześnie skonstruowanie analitycznej konceptualizacji wymagało uczestnictwa w innej kulturze działania, związanej z namysłem nad tym, co do tej pory wydawało się dla mnie oczywiste, lub też nie było przedmiotem intelektualnej refleksji. Aktywność asystentów chciałam przekształcić w obiekt naukowej/metateoretycznej kontemplacji, co było powiązane ze zmianą motywów czy też celów mojego działania (Schütz 2006). „Motyw żeby" działania praktycznego, związany z realizacją celów finalnych dotyczących oddziaływania na Drugiego, w toku badania przekształcił się w wyjaśnienie tego działania poprzez rozwiązywanie problemów badawczych (por. tamże: 878).

W takim kontekście odkryłam transwersalną analizę aktywności, która jako motto przyjmowała „uświadomienie czytelnikowi typowych, zwykle stosowanych ram myślenia i werbalizacji działania" (Barbier 2016a: 12). TAA dostarczała pojęć, które naukowo konceptualizowały wyrażenia zwyczajowo używane w dyskursie świata praktyki, w którym uczestniczyłam, co otworzyło mój horyzont interpretacji na poszukiwanie związków pomiędzy wieloma istniejącymi elementami tych aktywności.

> Pewne oddalenie od bezpośrednich doświadczeń pozwala, paradoksalnie, na lepsze do nich zbliżenie. Im przedmioty naszego wysiłku poznawczego są bardziej „żywe", w tym większym stopniu wymagają wizji metateoretycznej (tamże: 32).

Pojęcia proponowane w *Leksykonie* (Barbier 2016a) nie determinowały przyjętego sposobu rozumienia aktywności. Ich metateoretyczna ogólność wymagała odniesienia do konkretnego kontekstu zastosowania, w którym dopiero nabierały sensu, co pobudzało moje myślenie w stronę pojmowalności aktywności asystentów.

[7] Alfred Schütz zauważa, że myślenie potoczne zawiera w sobie założenie dotyczące zrozumiałości świata społecznego, w którym żyjemy. Wzory organizacji naszego myślenia są często zinstytucjonalizowane i bezrefleksyjnie obecne w naszym umyśle. Ich podstawę mogą stanowić standardy zachowań, tradycje i obyczaje, specyficzne środki kontroli społecznej, takie jak porządek prawny (por. Schütz 2006: 876).

Pojęcia TAA pełniły funkcję ram myślenia służących do poszukiwania sensu konkretnych aktywności usytuowanych. Były drogowskazami pozwalającymi identyfikować wieloraką i zmieniającą się aktywność podmiotową.

Relacyjny wymiar doświadczenia badawczego

Moje rosnące zainteresowanie transwersalną analizą aktywności było związane z określonym usytuowaniem nie tylko w świecie praktyki, ale również naukowym. Zostałam włączona w proces wymiany myśli i ich obieg krążący pomiędzy autorem TAA – Jean-Marie Barbierem a Ewą Marynowicz-Hetką, która upowszechnia w Polsce jego koncepcję. Współpraca obojga uczonych spowodowała przepływ intelektualny – od frankofońskiego kolektywu myślowego (Fleck 1986), zwanego „antropologią aktywności", do polskiego środowiska pedagogów społecznych, a także innych odbiorców zainteresowanych problematyką analizy aktywności (por. Kafar, Marynowicz-Hetka 2021, w tym tomie). Idee transwersalnej analizy aktywności przepływały do mnie za sprawą Profesor Marynowicz-Hetki, która nie tylko uprzystępniała mi, poprzez tłumaczenie, dyskurs naukowy napisany w niezrozumiałym dla mnie języku, ale przede wszystkim włączała mnie w określoną „wspólnotą interpretacyjną", jaką wytwarza kolektyw TAA, dotyczącą zespołu przekonań na temat analizy aktywności (por. Fish 1976; Cyzman 2019: 310; Markiewka 2013: 283)[8]. Między innymi inspirowała mnie do podejścia nazywanego w Barbierowskim kolektywie myślowym – „odkryciem aktywności" (*entrée activité*) – sprzyjającego holistycznemu pojmowaniu aktywności asystentów (por. Barbier 2016a: 133–136). Tamten czas obfitował w „wędrówki kształcące" wokół myśli Barbierowskiej (por. Bauman 2004: 80). Dla mnie „wspólne wędrowanie" oznaczało poszukiwanie „nowego sensu" aktywności usytuowanej w polu praktyki, którą już przecież znałam, kumulując praktyczne doświadczenie na tym polu. Znalazłam się pod intelektualnym wpływem osoby znaczącej. Spotkania z Panią Profesor pobudziły proces porzucania moich przyzwyczajeń mentalnych, co otworzyło mnie na spożytkowanie narzędzi intelektualnych proponowanych przez TAA w dokonywanej przeze mnie konceptualizacji aktywności asystentów. Nasze wspólne dyskutowanie można potraktować jako przykład uwspólniania doświadczenia[9],

[8] Kiedy prowadziłam prace nad konceptualizacją materiału badawczego, Marynowicz-Hetka realizowała przekład Barbierowskiego *Leksykonu analizy aktywności* z języka francuskiego na polski (Marynowicz-Hetka 2016). Niejednokrotnie, na prywatny użytek, tłumaczyła mi pojęcia składające się na słownik analizy aktywności i toczyłyśmy dyskusję nad ich sensem.

[9] Odwołując się do poglądów Marynowicz-Hetki, rozumiem fenomen doświadczenia uwspólnionego, jako tworzący się w relacji z innymi uczestnikami świata naukowego. Relacje te sprzyjają konstruowaniu przestrzeni sprzyjającej transformacji doświadczenia indywidualnego – jego rekonstrukcji i reorganizacji, co prowadzi do poczucia wzajemnego porozumienia z innymi badaczami i zbliżania się do siebie na płaszczyźnie epistemologicznej, aksjologicznej, afektywnej. Proces uwspólniania doświadczeń sprawia, że ma się odczucie podzielania idei, wartości, punktu widzenia (por. Marynowicz-Hetka 2020).

gdzie mój horyzont rozumienia ulegał transformacji, co owocowało stopniowym poczuciem porozumienia. Dokonywał się proces integracji mojego dotychczasowego doświadczenia z tym, co było dla nas wspólne – punkt widzenia transwersalnej analizy aktywności był płaszczyzną współpracy, w obrębie której budowała się między nami nić porozumienia, pomimo indywidualnej odrębności[10].

Sytuacje, które kształtowały moje doświadczenie badawcze, toczyły się również z udziałem jej autora, w szerszym gronie badaczy zainteresowanych transwersalną analizą aktywności (m.in.: Kamińska-Jatczak, Skoczylas-Namielska 2016; Kamińska-Jatczak 2019a), w których brałam udział[11]. Uczestniczyłam też w spotkaniach z zespołem Katedry[12], na których referowałam postępy swoich badań. Wszystkie te sytuacje łączę ze sobą ze względu na przestrzeń związaną z oddziaływaniem innych na mój horyzont rozumienia transwersalnej analizy aktywności. Podczas wspomnianych sytuacji uczestniczyłam w procesie dzielenia się znaczeniami wynikającymi z recepcji TAA, które ze względu na zróżnicowane pozycje dyskutantów, od tych krytycznych, sceptycznych, opornych, przez zaciekawionych i sympatyzujących, po propagatorów i rewelatorów, wespół z wypowiedziami samego autora koncepcji, były dla mnie ważnymi impulsami sensotwórczymi w rozwijaniu własnego jej rozumienia. Były to sytuacje dające do myślenia nad własnym zrozumieniem założeń, pojęć TAA i ich wykorzystaniem w prowadzonej analizie. W dużej mierze działo się to, kiedy odbierałam znaczenia dla mnie zaskakujące, które same, być może, nie przyszłyby mi do głowy, lub też, kiedy czułam się niezrozumiana, co stawało się ważnym sygnałem dotyczącym czytelności moich wypowiedzi i rozdźwięku pomiędzy intencją przekazywanych znaczeń a usłysza-

[10] Każde doświadczenie zawiera rys indywidualności. Proces uwspólniania doświadczeń poszerza *spectrum* różnorodności form doświadczenia, co otwiera nas na treści początkowo obce czy też odległe, które po pewnym czasie postrzegamy jako wyrażające, choć inaczej, to, co wspólne i ważne dla wszystkich (por. Wilkoszewska 2009: 15).

[11] W tekście przywołano dwie dyskusje stanowiące wydarzenia wpisujące się w dwudziestoletnią historię kontaktów profesora Barbiera z profesor Ewą Marynowicz-Hetką, dzięki którym powstawały sytuacje umożliwiające przepływ idei transwersalnej analizy aktywności do środowiska polskich pedagogów społecznych, czy też szerszego grona badaczy w kraju. Są to: dyskusja panelowa wokół problematyki zawartej w książce Barbiera *Leksykon analizy aktywności. Konceptualizacje zwyczajowych pojęć*, która odbyła się w 2016 r. w ramach wydarzenia kończącego rok jubileuszowy Uniwersytetu Łódzkiego jak i Katedry Pedagogiki Społecznej, zatytułowanego *Pedagogika społeczna w Uniwersytecie Łódzkim: przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, oraz dyskusja w ramach sympozjum naukowego w 2019 r. zatytułowanego *Myśląc o transformacjach*, zorganizowanego przez Katedrę Pedagogiki Społecznej UŁ, gdzie dyskutowano wokół paradygmatu transformacji. Dla mnie szczególnie znaczący był pobyt profesora w Łodzi w roku 2017. Profesor Barbier wziął udział w obronie mojej rozprawy doktorskiej (09.11.2017 r.), podczas której zabrał głos na temat autoreferatu prezentującego najważniejsze zagadnienia pracy, z którym miał okazję zapoznać się w języku francuskim. Tłumaczenia podjęła się promotor rozprawy – profesor Marynowicz-Hetka. Miałam możliwość usłyszeć pytania od twórcy koncepcji, którą wykorzystywałam w prowadzonych badaniach. Pobyt Barbiera w tamtym czasie obfitował jeszcze w dwa inne wydarzenia: spotkanie w Łódzkim Towarzystwie Naukowym w związku z wręczeniem nagrody imienia Ireny Lepalczyk za *Leksykon analizy aktywności* (2016), a także seminarium warsztatowe zatytułowane *Wokół transwersalnej koncepcji analizy aktywności*. Były to sytuacje stwarzające przestrzeń do dyskusji nad transwersalną koncepcją analizy aktywności.

[12] Chodzi o zespół ówczesnej Katedry Pedagogiki Społecznej UŁ.

nym sensem moich słów. Przestrzeń psychospołeczna doświadczenia, w której ono ulega zwielokrotnionej relacyjności – z samym sobą i z Drugim (por. Marynowicz-Hetka 2019: 62) – powodowała, że inne znaczenia włączałam w wewnętrzną dyskusję nad moim rozumieniem transwersalnej analizy aktywności. Proces kumulowania doświadczenia, w którym kształtował się i artykułował sens mojej aktywności badawczej (por. Marynowicz-Hetka 2019: 61; Waldenfels 2002: 14), w dużej mierze toczył się w relacji z innymi.

Horyzont rozumienia transwersalnej analizy aktywności

Odkrycie aktywności (por. Saussez 2014; Barbier 2016a: 133–136; Marynowicz-Hetka 2019: 76) jest paradygmatem kultury badania (Barbier 2016a: 133). Kultura ta zasadza się na szeregu przesłanek epistemologicznych (por. tamże: 133–136), które mówią, między innymi, o tym, aby: konstruować przedmiot nauki czy też przedmiot badawczy w związku z aktywnością i w odniesieniu do niej (tamże: 133) oraz stosować podejście transwersalne, holistyczne w postrzeganiu analizowanej aktywności, tak by wnioskować o jej sensie i znaczeniu (tamże: 134–135).

Odkrycie aktywności skłania do tego, by ustanowić związek teorii z praktyką polegający na tym, żeby wytwarzać pojęcia teoretyczne pozostające w relacji do aktywności usytuowanych w określonych polach praktyki oraz pozbawione aspektów życzeniowych i oczekiwanych (por. tamże: 209). Relacja, o której tutaj mowa, zasadza się na założeniu, aby zrozumieć aktywność podmiotu działającego, uwzględniając jego słownictwo działania funkcjonujące równolegle w kilku rejestrach znaczeń (mentalnym, afektywnym, poznawczym), co z kolei otwiera drogę do tego, by je pojąć, przekroczyć jego potoczny, zwyczajowy horyzont zastosowania – ramę myślenia i werbalizacji (tamże: 12, 186–187) – i nadać mu sens naukowy związany z analizowaniem tego, co się robi. TAA wyrosła na gruncie próby wniknięcia w rzeczywistość praktyki poprzez badanie jej wieloznaczeniowego języka, co stało się przyczynkiem do skonstruowania pojęć – narzędzi intelektualnych – pozwalających odkrywać aktywność własną lub cudzą w inny, nieoczywisty sposób, otwierający drogę do tego, co w ujęciu Barbierowskim można nazwać analizą (tamże: 48–49).

Odkrycie aktywności jest również powiązane z wysiłkiem odniesienia pojęć, jakie proponuje TAA do konkretnych aktywności, które się bada i w których jest się usytuowanym. Z tego względu zaproponowane w niej koncepty (Barbier 2016a) należy traktować nie jak wiedzę samą w sobie, lecz jako narzędzia generujące wiedzę (tamże: 13). Badacz wykorzystujący transwersalną analizę aktywności traktuje proponowane w niej terminy jako drogowskazy, ramy myślenia o aktywności, a nie definicje przesądzające o jej przebiegu.

Kiedy badałam dyskurs praktyki osadzony w polu pracy socjalnej, to musiałam się zmierzyć z trudnością wieloznaczeniowości języka wypowiedzi asystentów,

która przejawiała się w tym, że badani konstruowali komunikację swojego doświadczenia profesjonalnego, przekazując znaczenia usytuowane w różnych rejestrach, a także odnoszące się do odmiennych przestrzeni aktywności. Słownictwo pojmowalności działania uzmysławiało mi wielowymiarowość znaczeń płynących z wypowiedzi asystentów, dotyczących przebiegu ich aktywności jednostkowych.

TAA zainspirowała[13] mnie do:

(i) wyodrębnienia pojęć określających wyrazy aktywności oddziaływania na rodziny[14], których zastosowanie pozwalało na dostrzeżenie cech wspólnych i jednostkowych tego procesu (Kamińska-Jatczak 2021);

(ii) porządkowania znaczeń związanych z przebiegiem reprezentowanych aktywności w odniesieniu do regularności, na jakie wskazywały[15];

(iii) poszukiwania związków, jakie zachodzą pomiędzy konstruowaniem aktywności i konstruowaniem podmiotu, co spowodowało, że skoncentrowałam się na pojęciu tożsamości podmiotu działającego akcentującym myślenie o tożsamości przejawiającej się poprzez jednostkowe wyrazy aktywności (Kamińska-Jatczak 2019b).

Transwersalność narzędzi analizy aktywności (Barbier 2016a) zawiera się w możliwości ich zastosowania w konstruowaniu wiedzy o aktywności/działaniu usytuowanym w różnych polach i przestrzeniach, związanych z badaniami, życiem zawodowym, codziennością *etc*. (por. Marynowicz-Hetka 2016: 273–275)[16]. Transwersalny, heurystyczny potencjał tkwiący w proponowanych pojęciach TAA, jeśli zostanie spożytkowany, może prowadzić do konstruowania refleksyjnego

[13] Celowo używam pojęcia „inspiracja" po to, aby podkreślić indywidualne ścieżki analityczne, którymi podążyłam, z uwrażliwieniem na założenia, jakie niosła ze sobą transwersalna analiza aktywności, dotyczące transwersalnego, holistycznego spojrzenia na aktywność i odkrywanie jej na nowo, poprzez zastosowanie nieoczywistej konceptualizacji.

[14] Chodzi o następujące pojęcia: logika rozumowania, linia aktywności, sposób prowadzenia aktywności, ekspresyjność, akt prezentacji, styl aktywności, funkcja aktywności.

[15] Ze względu na materiał badawczy, wzięłam pod uwagę regularności dostrzeżone w oparciu o „przedmiot" koncentracji czy też odniesienia reprezentowanych aktywności (informacje, komunikacja, afekty, autoprezentacja) oraz kategorię adresata, do którego były skierowane.

[16] Moje doświadczenie związane z inspirowaniem się wybranymi narzędziami TAA dotyczyło analizowania aktywności asystentów rodziny reprezentowanych w ich narracjach. Doprowadziło mnie to do transwersalnego odczytywania narracji o aktywnościach asystentów rodzinnych w trzech wymiarach (Kamińska-Jatczak 2021, por. Marynowicz-Hetka 2007: 565; Marynowicz-Hetka 2008: 23):

(i) „z wewnątrz" – poprzez rozszyfrowanie znaczeń pozwalających zrozumieć przebieg i specyfikę aktywności, o których opowiadali asystenci, przy wzięciu pod uwagę ich złożoności i usytuowania kontekstowego;

(ii) „z zewnątrz" – poprzez wyjście poza ramy myślenia w kategoriach jednostkowości aktywności/działania usytuowanego, a tym samym poszukiwanie w tym, co jednostkowe, tego, co uniwersalne i zmierzające w stronę antropologicznego ujmowania aktywności jako przedmiotu namysłu badawczego; tego rodzaju intencja ujawniła się w konstruowaniu i rozbudowywaniu dyskursu metateoretycznego na temat pojęć określających wyrazy aktywności podmiotu działającego, a także w namyśle nad cechami aktywności oddziaływania na Drugiego, które określają ich właściwości;

(iii) „nad" – poprzez namysł nad przypuszczalnymi prawidłowościami przebiegu procesu konstruowania tożsamości podmiotu działającego, które ujawniają się w jego przejawach i mechanizmach.

dyskursu, zacierającego granice między tym, co teoretyczne i praktyczne, co stanowi przedmiot analizy lub zostaje z niej wyłączone – praktyk może stawać się badaczem refleksyjnie przyglądającym się swojej aktywności, badacz, natomiast, nie tylko ma szansę konstruować wiedzę o aktywności Drugiego, ale również samozwrotnie zwrócić się ku sobie, analizując własne uczestnictwo w procesie badania (por. Barbier 2015: 71), co jest przedmiotem również tego tekstu.

Proponowane podejście do analizowania aktywności daje badaczowi dużo wolności w posługiwaniu się narzędziami TAA, ale jednocześnie stawia przed nim wyzwania związane z:

(i) indywidualną „podróżą po sieci znaczeń", by zrozumieć definiowany termin (Kamińska-Jatczak; Skoczylas-Namielska 2016: 220–221):

> „Podróż" może odbywać się w różnych kierunkach i prowadzić do różnych konstatacji, które nie są ze sobą sprzeczne (…). Za każdym razem, kiedy wyruszymy w tę podróż, możemy inaczej odczytać dane pojęcie, ale będą to odczytania ze sobą kompatybilne (tamże: 221)[17];

(ii) zintegrowaniem tego, co uniwersalne, z tym, co partykularne, kiedy konstruowana jest celowość, sensowność i zakres wykorzystania pojęć TAA w analizie indywidualnej; nie bez znaczenia w tym wypadku pozostaje sprawa mówienia własnym językiem, rezonującym z Barbierowską myślą transwersalną[18]. Szersze omówienie tej kwestii wymagałoby odrębnego tekstu.

Zakończenie

John Dewey wskazuje na to, iż doświadczenie powinno być rozpatrywane z punktu widzenia jego ciągłości, z której/poprzez którą wytwarzają się określone „postawy emocjonalne i intelektualne" decydujące o jakości przyszłych doświadczeń (2014: 27, 29). Zasada doświadczalnego *continuum* sprawia, że powinniśmy uwzględnić związki pomiędzy przeszłością, teraźniejszością i przyszłością, z których wyłania się rozwijające się doświadczenie (por. tamże: 27; Dewey 1975: 397). Zrozumienie historii kształtującego się doświadczenia badawczego dotyczy analizy zmieniającego się stosunku badacza do znaczącej dla niego myśli naukowej.

Refleksja nad osobistym doświadczeniem badawczym prowadzi do zwrócenia uwagi na jego wymiar relacyjny, eksponujący różnorodne sytuacje, w których dochodzi do wymiany pomiędzy jednostką a tym, co wówczas stanowi jej środowisko (por. Dewey 2014: 35). Wymiana ta jest powiązana z określoną kulturą działa-

[17] Głos Piotra Łukowskiego w ramach dyskusji panelowej wokół książki *Leksykon analizy aktywności. Konceptualizacje zwyczajowych pojęć* (Barbier 2016a).

[18] Pojęcia TAA niekiedy odczuwałam jako zawłaszczające konceptualną przestrzeń, ponieważ powodowały one, że zaczynałam się zastanawiać nad każdym komunikowanym słowem.

nia, w jakiej funkcjonuje badacz, która orientuje jego dążenie do poznania wyrażane stawianymi pytaniami, powstającymi w związku z aktualnymi problemami i motywami działania. Osadzenie w określonej kulturze działania łączy się z bieżącym horyzontem rozumienia badacza. Ów horyzont powoduje, że dostrzegamy jedne rzeczy, a nie widzimy innych, że przychodzą nam do głowy określone pytania, odczytania i zastosowania myśli naukowej, przez pryzmat których poszukiwane są odpowiedzi. W pewnym sensie horyzont badacza określa jego aktualną kulturę myślenia, w ramach której powstaje rozumienie myśli naukowej (por. Luc 2013).

Pamięć aktywności przenosi nas do tych sytuacji, które identyfikujemy jako znaczące w procesie transformowania horyzontu naszego rozumienia myśli naukowej. Są to sytuacje, które wpłynęły na poczucie przynależności do wspólnoty naukowej, odczucie porozumienia, pozwalające prowadzić wzbogacającą wymianę myśli, poszerzającą rozumienie lub też, kiedy dochodzi do intelektualnego zerwania, przerwania toku dotychczasowego myślenia, dzięki któremu możliwe staje się odnalezienie nowego sensu.

Dostrzegając wagę związków z innymi, kształtujących moje doświadczenie badawcze i stosunek do TAA, jestem wdzięczna za każde spotkanie, w którym odczuwałam „wspólnotę w doświadczeniu" (Dewey 1975: 411). Wspólnotę, która „powstać może tylko wtedy, kiedy mowa przez swe pełne znaczenia przełamuje fizyczną izolację i powierzchowność kontaktów" (tamże).

Bibliografia

Barbier J.-M. (2006) *Działanie w kształceniu i pracy socjalnej. Analiza podejść*, tłum. G. Karbowska, konsultacja naukowa E. Marynowicz-Hetka, Kraków, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk", seria: Biblioteka Pracownika Socjalnego.

Barbier J.-M. (2015) *Nowe wyzwania dla badań w naukach o wychowaniu: perspektywa działania/aktywności*, tłum. G. Karbowska, konsultacja naukowa: E. Marynowicz-Hetka, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne", nr 1 (1), s. 60–72.

Barbier J.-M. (2016a) *Leksykon analizy aktywności. Konceptualizacje zwyczajowych pojęć*, tłum. i oprac. E. Marynowicz-Hetka, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Barbier J.-M. (2016b) *Kultury działania i podzielane sposoby organizacji konstrukcji sensu*, tłum. G. Karbowska, konsultacja naukowa E. Marynowicz-Hetka, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne", nr 2 (3), s. 14–46, https://doi.org/10.18778/2450-4491.03.02

Barbier J.-M. (2020) *Konstruowanie aktywności i podmiotu w aktywności – wzajemne powiązania*, tłum. G. Karbowska, konsultacja naukowa: L. Witkowski w: *Pedagogika społeczna. Spotkania, trwanie i zmienność, pogranicza*, A. Walczak, L. Telka, M. Gra-

nosik (red.), Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, seria: Stała Konferencja Pedagogiki Społecznej pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, t. 10, s. 223–230.

Bauman T. (2004) *Mistrzowie i szkoły myślenia w uniwersytecie* w: *Gdańskie rodowody pedagogiczne*, E. Rodziewicz, K. Rzędzicka, E. Zalewska (red.), Gdańsk, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 71–84.

Cyzman M. (2019) *Zaskakujące pojęć wędrówki i związki. O kolektywie myślowym Ludwika Flecka i wspólnocie interpretacyjnej Stanleya Fisha*, „Filozofia i Nauka. Studia filozoficzne i interdyscyplinarne", t. 7, cz. 2, s. 305–317.

Czyżewski M. (2010) *Analiza ramowa, czyli co tu się dzieje?* w: E. Goffman, *Analiza ramowa. Esej z organizacji doświadczeni*a, tłum. S. Burdziel, Kraków, Zakład Wydawniczy NOMOS, s. VII–XLVII.

Dewey J. (1975) *Sztuka jako doświadczenie*, tłum. A. Potocki, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Dewey J. (2014) *Doświadczenie i edukacja*, tłum. E. Czujko-Moszyk, Warszawa, Warszawska Firma Wydawnicza S.C.

Fish S. E. (1976) *Interpreting the "Variorum"*, „Critical Inquiry", vol. 2, no. 3, s. 465–485, https://doi.org/10.1086/447852

Fleck L. (1986) *Powstanie i rozwój faktu naukowego. Wprowadzenie do nauki o stylu myślowym i kolektywie myślowym*, tłum. M. Tuszkiewicz, wstęp Z. Cackowski, Lublin, Wydawnictwo Lubelskie.

Gadamer H. G. (2007) *Prawda i metoda. Zarys hermeneutyki filozoficznej*, tłum. i wstęp B. Baran, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, seria: Biblioteka Współczesnych Filozofów.

Kafar M. (2011) *Wprowadzenie* w: *Biografie naukowe. Perspektywa transdyscyplinarna*, M. Kafar (red.), Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, seria: Perspektywy Biograficzne, s. 7–11.

Kafar M. (2019) *W dialogu z mistrzami albo jak rodzi się szkoła myślenia. Uwagi na marginesie lektury artykułu* , „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne", nr 1 (8), s. 281–292, https://doi.org/10.18778/2450-4491.08.21

Kafar M., Marynowicz-Hetka E. (2021) *O przepływach intelektualnych: spotkania dialogowe*, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne", nr 2 (13), w tym tomie.

Kamińska I. (2013) *Dyskurs ekspercki w obszarze pomocy społecznej na tle pedagogizacji medialnej*, „Societas/Communitas", nr 2 (16), s. 203–222.

Kamińska I. (2016) *O (nie)udanej próbie odnalezienia się w roli praktykującego badacza. Refleksje z pola praktyki* w: *Auto/biograficzne aspekty praktyk poznawczych*, M. Kafar (red.), Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, seria: Perspektywy Biograficzne, s. 255–269.

Kamińska-Jatczak I. (2019a) *Myśląc o transformacjach: Sympozjum naukowe (Łódź, 23.05.2019)*, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne", nr 1 (8), s. 312–323, https://doi.org/10.18778/2450-4491.08.23

Kamińska-Jatczak I. (2019b) *Przejawy konstruowania tożsamości profesjonalnej podmiotu działającego. Przykład asystentów rodziny*, „Pedagogika Społeczna", r. XVIII, nr 2 (72), s. 183–202, https://doi.org/10.35464/1642-672X.PS.2019.2.13

Kamińska-Jatczak I. (2021) *Aktywność asystentów rodziny. Analiza narracji w ujęciu transwersalnym*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Kamińska-Jatczak I., Skoczylas-Namielska E. (2016) *Pedagogika społeczna w Uniwersytecie Łódzkim: przeszłość – teraźniejszość – przyszłość: kulminacja obchodów 70-lecia Katedry Pedagogiki Społecznej UŁ*, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne", nr 2 (3), s. 215–232, https://doi.org/10.18778/2450-4491.03.13

Luc J. (2013) *Czym jest rozumienie w humanistyce? Próba odpowiedzi Hansa-Georga Gadamera*, „Idea. Studia nad Strukturą i Rozwojem Pojęć Filozoficznych", t. XXV, s. 125–140, https://doi.org/10.15290/idea.2013.25.07

Markiewka T. (2013) *Neopragmatyści wobec kategorii autora. O konsekwencjach konstruktywizmu*, „Teksty Drugie", nr 5, s. 276–292.

Marynowicz-Hetka (2006) *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*, *Wykład*, t. 1, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.

Marynowicz-Hetka E. (2007) *Uwagi na zakończenie – w kierunku transwersalności pedagogiki społecznej* w: *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki*, *Debata*, E. Marynowicz-Hetka (red.), t. 2, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 552–569.

Marynowicz-Hetka E. (2008) *Zintegrowany paradygmat analizy działania pedagoga społecznego w kierunku transwersalności pedagogiki społecznej* w: *Pedagog społeczny w meandrach środowiska lokalnego*, B. Kromolicka (red.), Szczecin, Ars Atelier, s. 17–27.

Marynowicz-Hetka, E. (2016) *Posłowie. Konceptualizacje zwyczajowych ram myślenia o aktywności – na marginesie pracy nad tekstem* w: J.-M. Barbier, *Leksykon analizy aktywności. Konceptualizacje zwyczajowych pojęć*, tłum. i oprac. E. Marynowicz-Hetka, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 271–289.

Marynowicz-Hetka E. (2019) *Pedagogika społeczna. Pojmowanie aktywności w polu praktyki*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Marynowicz-Hetka E. (2020) *Szkoła myślenia: relacyjne procesy trwania i transformacji* w: *Wielowymiarowość dobrostanu człowieka i społeczeństw, czyli o tym, jak szlachetne jest zdrowie: księga jubileuszowa dedykowana profesor Ewie Syrek*, E. Jarosz (red.), Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 21–35.

Saussez F. (2014) *Une entrée activité dans la conception d'environnements de formation pour sortir d'une vision fonctionnaliste de la formation, un essai de conclusion*, „Activités", nr 2 (11), s. 188–200, https://doi.org/10.4000/activites.969

Schütz A. (2006) *Potoczna i naukowa interpretacja ludzkiego działania*, tłum. D. Lachowska w: *Współczesne teorie socjologiczne*, A. Jasińska-Kania i in. (red.), t. 2, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 867–893.

Waldenfels B. (2002) *Topografia obcego. Studia z fenomenologii obcego*, tłum. J. Sidorek, Warszawa, Oficyna Naukowa.

Wilkoszewska K. (2009) *Wspólnota doświadczenia*, „Sztuka i Filozofia", t. 34, s. 9–17.

Źródła internetowe

Bakic J., Diebäcker M., Hammer E. (2007) *Wiener Erklärung zur Ökonomisierung und Fachlichkeit in der Sozialen Arbeit*, http://www.armutskonferenz.at/files/bakic_ua_oekonomisierung_soziale_arbeit-2007.pdf [dostęp: 11.04.2021].

Kamińska-Jatczak I. (2017) *Tożsamość profesjonalna w narracjach asystentów rodziny*, niepublikowana praca doktorska, mpis, https://repozytorium.uni.lodz.pl/handle/11089/23030 [dostęp: 11.04.2021].

Transversal Analysis of Activity – Significant Research Experience

Summary

The text expresses the intention to search for the meaning of the research experience related to the transversal analysis of activity (TAA). The article is divided into three thematic parts.

The first part refers to the intellectual genealogy of the author when, as a practitioner of social work with families, for research purposes, she tried to transform her practical activity into an object of scientific contemplation. TAA tools have scientifically conceptualized expressions customarily used in the discourse of the world of practice. Such an application of TAA opened the author to the search for relationships between many existing elements of these activities. The metatheoretical generality of TAA concepts introduced a framework for analytical thinking and at the same time stimulated the search for the meaning of specific activities.

The second part of the text is based on the assumption, referring to the views of John Dewey, that research experience is largely relational. Research effort, even in the absence of a physical community, is never solitary. Therefore, the text focuses on the situations of discussing the assumptions and concepts of TAA, which the author interpreted as significant for the transformation of the understanding of this concept. The author draws attention both to the situations in which the discussions on the transversal analysis of activity gave a sense of understanding and jolting out of the current ways of thinking.

The third part of the article expresses the intention to share with the reader the present horizon of understanding the transversal analysis of activity. The author adopts the assumption of Hans-Georg Gadamer that the attitude to the theory should be perceived in the changing horizon of understanding. From this perspective, the author presents her reading of the transversal analysis of activity. In addition to referring to the most important assumptions of TAA, the author refers to the inspiration and challenges that she discovered using this concept in her research.

Analyse transversale de l'activité – l'expérience significative de recherche

Résumé

Le texte traite du sens de l'expérience de recherche, en lien avec l'analyse transversale de l'activité (TAA). IL comprend trois parties thématiques.

La première partie fait référence à la généalogie intellectuelle de l'auteure, lorsque en tant que praticienne du travail social avec la famille, elle a tenté, à des fins de recherche, de transformer son activité pratique en un objet de réflexion scientifique. Les outils de cette approche (TAA) ont conceptualisé dans le monde de la recherche les expressions habituellement utilisées dans le monde de pratique. Une telle application de cette approche (TAA) nous a stimulé pour rechercher les liens entre de nombreux éléments existants dans ces activités. La généralité métathéorique des concepts de TAA a donné des cadres pour la pensée analytique, et parallèlement, elle a incité à construire du sens dans l'espace de nos recherches.

La deuxième partie du texte est basée sur la position de John Dewey sur le trait relationnel de l'expérience de recherche. L'effort de recherche n'est jamais solitaire, même en l'absence physique des personnes composant la communauté scientifique. Le texte se concentre sur les situations d'échange entre les chercheurs et sur les discussions relatives aux concepts de cette approche (TAA). Nous les considérons comme significatives de la transformation de la compréhension de cette approche. Nous attirons l'attention sur les discussions relatives à l'analyse transversale de l'activité, à la fois de celles qui ont donné le sentiment de l'entente et de celles qui ont détruit la façon de penser existante.

La troisième partie de l'article exprime l'intention de l'auteure de faire partager son horizon de compréhension de l'analyse transversale de l'activité. Nous adaptons une prémisse de Hans-George Gadamer que l'attitude du chercheur à l'égard d'une

théorie/d'une approche doit être perçue dans l'horizon changeant de la compréhension. De cette perspective nous proposons notre re-lecture de l'analyse transversale de l'activité. En plus de faire référence aux prémisses les plus importantes de TAA, nous nous référons aux inspirations et aux défis découverts dans l'utilisation de cette approche.

Cytowanie

Kamińska-Jatczak I. (2021) *Transwersalna analiza aktywności – znaczące doświadczenie badawcze*, „Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne" 2(13), 317–332, https://doi.org/10.18778/2450-4491.13.18